

Kagan

Coöperatief Leren in de praktijk

Werken met coöperatieve structuren, doelen en succescriteria

Alle leerlingen actief betrekken bij de les en eigenaar maken van hun eigen leerproces. Het klinkt heel mooi, maar hoe doe je dat?

Om dit te bereiken is OBS het Mozaïek vijf jaar geleden begonnen met een traject bij Bazalt. En met succes! Leraren Marloes, Lieke en Manou vertellen hoe dit er in hun klas uitziet.

Openbare basisschool het Mozaïek in Arnhem heeft sinds 2012 het predicaat Excellente School en wil bereiken dat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen en een goede basis krijgen voor hun verdere toekomst. Het creëren van een positief, op leren gericht, klimaat ontstaat in de school door rust, orde en structuur te bieden en daarnaast de kinderen op een positieve manier te benaderen.

Het team is erg gedreven en constant bezig met onderwijsverbeteringen en vernieuwingen. Vijf jaar geleden wilde de school leerlingen meer eigenaar maken van hun leerproces, de leerlingen zelfbewust maken en de omgangsvormen en -normen van de leerlingen versterken. Tijdens deze zoektocht kwamen zij eerst terecht bij Kagan Coöperatief Leren en momenteel werkt de school aan doelen stellen op kindniveau, werken met succescriteria en feedback.

Kagan Coöperatief Leren

Dr. Spencer Kagan ontwikkelde een coöperatieve aanpak voor het onderwijs en klassenmanagement waarbij het werken met structuren centraal staat. Een structuur is een werkvorm waarin de interactie tussen leerlingen heel precies is uitgewerkt. Je kunt ze gebruiken met de leerstof waar je op dat moment mee werkt. De structuren laten leerlingen doen waaraan ze behoefte hebben - praten, samenwerken, bewegen - in het teken van de leerstof. Inmiddels bestaan er meer dan 200 structuren. Als leraar wil je niet, dat leerlingen hun schooldag overkomt, je wilt dat ze hard werken en veel leren met betrokkenheid op de

les en elkaar. Interactie staat daarom centraal bij coöperatief leren; het versterkt het leerproces en creëert betrokkenheid, bij zowel leerling als leraar.

'Vraag & Ruil'

De leerlingen bevragen elkaar met een zelfbedachte som en geven elkaar feedback op het rekenproces.

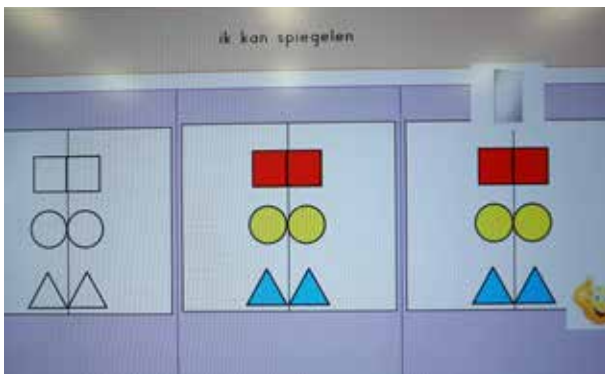
Doelen en succescriteria

John Hattie heeft samenvattend onderzoek gedaan naar invloeden die impact hebben op het leren van leerlingen. Centraal in zijn conclusies staat het belang van leren zichtbaar maken voor leerlingen en leraar. Dat kan onder meer door doelen en succescriteria op te stellen en feedback van de leraar aan de leerlingen en van de leerlingen aan elkaar, die helpt dichterbij de doelen te komen. Daardoor zijn leerlingen beter in staat om eigenaar te worden van hun eigen leerproces.

Leerlingen kunnen elkaar feedback geven op het leerproces, als voor hen duidelijk is wat het leerdoel

en de bijbehorende succescriteria zijn. Als voor iedereen duidelijk is welke criteria bijdragen aan een goed resultaat, kun je met elkaar bespreken of deze ingrediënten aanwezig zijn. De criteria bieden een kader voor het feedbackgesprek.

Coöperatieve structuren bieden kansen voor differentiatie, leerlingen op verschillende niveaus kunnen met dezelfde structuur en, met of zonder materiaal, werken aan hun doel. Leerlingen hoeven niet direct het leerdoel te behalen, zij kunnen ook een stap maken binnen de succescriteria.

Succescriteria in groep 1

In de klas

'Maar hoe doe je dat?' Marloes Lucassen, Lieke Roelofs en Manou Hooyma, leraren op OBS het Mosaïek in Arnhem, vertellen waar ze enthousiast van worden en geven antwoord op de vraag hoe je alle leerlingen actief betrokken krijgt bij de les en eigenaar maakt van het eigen leerproces.

Marloes is leraar van groep 1 en heeft binnen het Kagan Coöperatief Leren traject op de school de nodige kennis en ervaring opgedaan om hiermee in haar groep aan de slag te gaan. Ze wordt enthousiast van coöperatieve structuren omdat deze ervoor zorgen dat al haar leerlingen (tegelijkertijd) meedoen, er sprake is van hoge betrokkenheid en tegemoet wordt gekomen aan de bewegingsdrang van haar kleuters. Terwijl zij vroeger een praatplaat klassikaal in de grote kring behandelde, laat zij de leerlingen dit nu in tweetallen, met hun schoudermaatje, doen. Alle leerlingen willen graag wat vertellen en dat kan nu ook! Marloes geeft aan dat het aanleren van structuren in het begin zeker tijd kost, maar dat je deze tijd later in het jaar en zelfs in de hele school-

loopbaan van de leerlingen, weer terugverdient. De structuren die de leerlingen in groep 1 leren, kunnen immers ook ingezet worden in de hogere groepen, zo ontstaat een doorgaande lijn. Structuren die vaak ingezet worden in groep 1 zijn onder andere Twee-Praat, Mix en Ruil en Tweetal Coach. Elkaar coachen gaat nog niet altijd zoals gewenst, maar de eerste stappen worden gezet.

Naast het effect van de structuren op de betrokkenheid van de leerlingen, ziet Marloes ook resultaat op de ontwikkeling van sociale vaardigheden, wat zij erg belangrijk vindt. Leerlingen leren naar elkaar te luisteren en samen te werken. Ze ziet vooral groei bij de groep stille leerlingen. Deze leerlingen durven door het werken in tweetallen ook steeds vaker van zich te laten horen.

Marloes werkt hier met de structuur 'Doe Mij Na'. Binnen het thema 'Eten en drinken' werken de leerlingen in tweetallen met een pizzabodem en vormpjes. De zwarte lijn is de symbolische spiegel en zodra leerling A een vormpje heeft neergelegd, is het de bedoeling dat leerling B hetzelfde vormpje, met dezelfde kleur, op de goede plek neerlegt. Binnen deze structuur heeft de leraar de gelegenheid om te differentiëren door verschillende tweetallen, verschillende bakjes met vormpjes te geven. En tijdens het werken kunnen de leerlingen elkaar en kan de leraar feedback geven op basis van de succescriteria.

Leerling B die in deze pizza heeft gespiegeld, heeft niveau 1 en 2 van de succescriteria behaald. Er is namelijk gekozen voor de juiste vorm en de juiste kleur. In niveau 3 is deze leerling zich aan het ontwikkelen, er is vaak gekozen voor de juiste plaats, maar niet altijd en de leerling heeft zichzelf nog niet goed genoeg gecontroleerd.

Lieke is leraar van groep 4 en was al werkzaam op het Mozaïek, voor het Kagan Coöperatief Leren traject begon. Sinds Lieke coöperatieve structuren inzet in haar groep, heeft zij regelmatig wauw-momenten. Ze ziet dat haar leerlingen taakgerichter zijn, het werktempo omhoog gaat, de leerlingen hun energie kwijt kunnen in het bewegen en het ook leuk vinden om met leerlingen te werken waarbij ze niet in het

team zitten. De inzet en betrokkenheid is erg gegroeid! Naast het inzetten van coöperatieve structuren bij leerstof, gebruikt Lieke ook Klas- en TeamBouwers. Op deze manier wil zij saamhorigheid creëren in de klas en een positieve sfeer, niet alle leerlingen hoeven dikke vrienden te zijn, maar ze moeten wel goed met elkaar omgaan. De coöperatieve structuren die zij regelmatig inzet zijn onder andere Tweetal Coach, Vraag & Ruil, Zoek Iemand Die, Zoek de Valse en Schud & Pak. Daarnaast probeert zij ook nieuwe structuren uit in haar groep, wat nu het geval is met Binnen/Buiten Kring. Op de foto's zijn de leerlingen bezig met **'Vraag en Ruil'**. De leerlingen vormen tweetallen en laten, tegelijkertijd, zien wat het verschil is tussen de twee getallen. Als dit goed is wisselen zij van kaartje en vormen een nieuw tweetal, wanneer het niet goed is geeft de ene leerling de andere leerling een tip om wél tot een goede oplossing te komen. Ze moeten om de beurt hun oplossing hardop verwoorden, zo begrijpen zij het rekenproces nog beter.

Ook hiervoor kennen de leerlingen de succescriteria. Op het eerste niveau maakt de leerling nog alle sprongen van eenheden, vijf en tientallen, terwijl op het tweede niveau de leerling de losse eenheden en tientallen al samenvoegt en zo minder sprongen maakt. De succescriteria geven de leerlingen inzicht in wat zij kunnen en wat ze nog gaan leren, waardoor ze steeds een stap verder komen tot ze het optellen en aftrekken volledig geautomatiseerd hebben. De leerlingen weten waar ze mee bezig zijn en het leren wordt hun proces. Dit eigenaarschap van het leerproces stimuleert zelfstandigheid, zelfverantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Deze succescriteria gebruiken de leerlingen ook om elkaar feedback te geven op het rekenproces. De leerlingen weten op welk niveau van de succescriteria zij zitten en wat de volgende stap in de ontwikkeling zal zijn.

Vraag en Ruil

De leerlingen ondervragen een partner, worden door een partner ondervraagd en ruilen dan hun kaartje om de procedure te herhalen met een andere partner.

Vorbereiding: de leraar maakt een aantal kaartjes met vragen of iedere leerling maakt één kaartje met een vraag.

1. De leraar vraagt de leerlingen om op te staan, hun hand op te steken en tweetallen te vormen.
2. Partner A ondervraagt B.
3. Partner B geeft antwoord.
4. Partner A prijst of coacht B.
5. De partners wisselen van rol.
6. De partners ruilen hun kaarten met elkaar en bedanken elkaar.
7. Stap 1-6 een aantal keer herhalen.

Vraag & Ruil in groep 4, inclusief klasafspraken

Manou is leraar van groep 7 en werkt nu vier jaar op het Mozaïek. Voor Manou is Kagan Coöperatief Leren ingebouwd in het onderwijs, binnen het leren en de sociale ontwikkeling. Het eigenaarschap van het leren lag eerst bij de leraren en in de afgelopen jaren is dit verschoven naar de leerlingen. De leerlingen hebben meer inbreng in de les en het proces en daarmee is zelfbewustzijn gecreëerd. De betrokkenheid van de leerlingen, de houding van leerlingen in de klas en de drive om met elkaar samen te werken, maken haar enthousiast over het inzetten van structuren. En ook haar leerlingen zijn enthousiast:

“Ik vind het leuk! Iedereen is even bezig, je kan even bewegen. En ik ga niet alleen met mijn vrienden, ik ga met iedereen van de klas. Dat moet ook.”

“De hele klas vindt het leuk om deze werkvormen te doen. Dat zie je ook. En als iemand een fout maakt, kan je diegene helpen. Ik zeg dan ‘daar ben ik het niet mee eens’, en dan leg ik de stapjes uit die genomen moeten worden.”

Bij bekende structuren weten de leerlingen precies wat er van hen verwacht wordt, daarnaast worden nieuwe structuren geoefend. Ze wisselt ook af met het inzetten van de structuren met homogene en heterogene groepen, want daar moet je als leraar bewuste keuzes in maken en in sturen.

Tijdens spelling zet Manou voor eenzelfde oefening, twee verschillende structuren in. De leerlingen hiernaast oefenen met hun schoudermaatje in **'Tweetal-Coach'**. Op het bord staat een zin met een lege plek en achter de zin staat een werkwoord. De leerlingen moeten de goede vorm van het werkwoord op een kaartje schrijven en dit vervolgens om de beurt uitwisselen. De leerlingen gebruiken de succescriteria en doorlopen de stappen van de persoonsvormregels. Ze bespreken tijdens het werken ook weer om de beurt hoe zij tot hun antwoord zijn gekomen. Als zij het met elkaar eens zijn geven zij elkaar een compliment met een argument, bijvoorbeeld: “Je hebt de stappen op een goede manier doorlopen als ik kijk naar de succescriteria en zo is het je gelukt om de persoonsvorm goed te schrijven”. Wanneer zij het niet eens zijn coachen zij elkaar om tot het goede antwoord te komen.

De criteria zijn het kader voor het coachgesprek van de leerlingen en de leraar heeft de heterogene samenstelling van de teams goed doordacht, waardoor ze de regie heeft in de tweetal-samenstelling. De leraar weet letterlijk én figuurlijk waar haar leerlingen zitten, het doel van de les en de inhoud is uitgangspunt voor haar structuurkeuze.

En bij dezelfde opdracht wordt ook 'Vraag & Ruil' ingezet, waar de leraar geen invloed heeft op de tweetal-samenstellingen. Nadat de leerlingen hun antwoord, door het doorlopen van de stappen, op een kaartje hebben geschreven, mogen zij hiervan een propje maken en de klas in gooien. Een extra toevoeging aan de structuur die de leerlingen geweldig vinden. Wanneer de leerlingen allemaal een propje hebben gepakt, vormen zij tweetallen en doorlopen stap voor stap de persoonsvormregels. Ook hier coachen de leerlingen elkaar. Leerling 1 doorloopt de stappen hardop en bepaalt aan de hand daarvan of het antwoord op zijn of haar kaartje correct is. Leerling 2 geeft daarna feedback. Vervolgens worden de rollen omgedraaid. Leerlingen volgen hun leerproces en weten wat de volgende stap wordt.

De leerlingen zijn eigenaar van hun leerproces, actief betrokken, bewegen zich binnen afgesproken kaders en geven elkaar feedback op het gedrag en de lesstof.

Tekst en fotografie: Ingrid Bruinen, Bazalt
 Gastschool : Mozaïek, Arnhem

Ook aan de slag met Kagan Coöperatief Leren, doelen en succescriteria?

- Nieuw deze zomer: een tweedaagse training Kagan Coöperatief Leren level 1 op 15 en 16 augustus in Rotterdam
- Geïnteresseerd in een vervolg? Schrijf dan in voor de training Persoonlijke en sociale ontwikkeling stimuleren; Kagan Coöperatief Leren level 2 op 30 augustus en 13 september in Den Haag
- Alles over groepsvorming en wat doe je als je groep zich op een minder positieve manier gaat 'ontpoppen?' Praktische handvatten hiervoor in de training Goed van start 30 augustus en 27 september in Rotterdam
- Coach Kagan Coöperatief Leren in je school worden? Op 14 september start de opleiding voor het eerst ook in Arnhem
- 11 oktober en 8 november in Rotterdam een nieuwe training over Breinvriendelijk onderwijs: Hoe gebruik je de breinprincipes effectief in je onderwijsaanbod?
- Kagan Coöperatief Leren level 1 In Rotterdam op 1 november, 29 november, 17 januari en 7 februari in Rotterdam
- Start je opleiding tot coach Kagan Coöperatief Leren op 6 februari in 2018 in Rotterdam
- Kagan level 3 : Meer structuren in lesfasen integreren voor het eerst in Rotterdam 14 februari, 7 maart, 28 maart en 18 april
- Een vijfdaagse training voor directeuren IB-ers en coaches waarmee je leiding geeft aan het implementatieproces en aan de hand van doelniveaus en monitorformulieren betrokkenheid en voortgang volgt van Kagan Coöperatief leren start op 20 maart in Rotterdam
- Coöperatief Vergaderen in Utrecht op 30 november 2017

Graag tot ziens op één van onze nascholingsactiviteiten!
 Carola Riemens, *Projectleider Kagan Coöperatief Leren*
 I : criemens@bazalt.nl T : 06 21 82 42 28

Kijk voor meer informatie op www.cooperatiefleren.nl, www.bazalt.nl, www.lerenzichtbaarmaken.nl of neem contact op met een trainer. Contactgegevens vind je ook op de websites.